

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาใช้แนวทางวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วย

1. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary study) เป็นการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับหลักทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาจากภาคสนาม (Field study) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นรายบุคคล (Case study) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ตามประเด็นคำถามที่ได้กำหนดไว้ รวมถึงการใช้วิธีการสังเกตการแบบมีส่วนร่วม ประกอบการศึกษา และการพูดคุยสนทนาแบบไม่เป็นทางการ เพื่อทำความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์เบื้องต้นก่อนที่จะนำไปสู่การสนทนาแบบเป็นทางการต่อไป

3.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในชุมชนชนบทนั้น ผู้ศึกษาจะใช้วิธีการสำรวจเพื่อค้นหากลุ่มตัวอย่าง จากประชากรผู้สูงอายุในตำบลห้วยโพธิ์ในระหว่างที่มีกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน และจากประชากรที่เป็นสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุ โดยมีเหตุผลคือ ผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมทางสังคมต่อกัน มีการพบปะพูดคุยกันอยู่เสมอ ทำให้ทราบได้ว่าผู้สูงอายุคนใดมีบทบาทที่สำคัญในแต่ละด้าน อีกทั้งยังเพื่อความสะดวกในการที่จะค้นหากลุ่มตัวอย่าง เพราะกิจกรรมทางสังคม จะเป็นการรวมผู้สูงอายุในชมรมมารวมตัวกัน ทำให้ผู้ศึกษาสามารถที่จะสอบถามข้อมูลได้ในคราวเดียวกัน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ศึกษาจะทำการสัมภาษณ์ และพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และทำการตรวจสอบจากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุ เพื่อที่จะค้นหากลุ่มเป้าหมายจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย เจ้าอาวาสวัด เป็นต้น เพื่อทดสอบในการเลือกกลุ่มตัวอย่างอีกชั้นหนึ่ง จากนั้นผู้ศึกษาก็จะรวบรวมรายชื่อและนำ

มาประมาณเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ในการศึกษา เมื่อกำหนดกลุ่มประชากรที่จะศึกษาได้แล้ว ก็จะทำกลุ่มเป้าหมายที่ได้ไปทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ต่อไป

ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ในบทบาททั้งหมดด้วยกัน 6 บทบาท โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 8 คน

นอกจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุแล้ว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาอีกกลุ่มหนึ่ง คือกลุ่มที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนบทบาทแก่ผู้สูงอายุ ในจำนวนนี้ ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว จากการสังเกตการณ์ และการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ แยกประเภทได้ดังต่อไปนี้ ประเภทผู้นำและองค์กรในชุมชน ได้แก่ ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล และกำนัน จำนวน 2 คน ประเภทนักวิชาชีพ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบล จำนวน 2 คน ประเภทกลุ่มผู้ร่วมงานกับผู้สูงอายุ โดยคัดเลือกจาก บุคคลที่ทำงานภายในองค์กรชุมชน ที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีบทบาท จำนวน 3 คน ประเภทศาสนา ได้แก่ เจ้าอาวาส และประเภทครอบครัว โดยเจาะจงเลือกสัมภาษณ์ และใช้วิธีสังเกตการณ์สอบถามบทบาทของคู่สมรส บทบาทของบุตรและผู้นำในครอบครัวจากกลุ่มผู้สูงอายุโดยตรง เพราะคู่สมรสและผู้นำในครอบครัวไม่สามารถให้สัมภาษณ์ได้ก็จะสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุโดยตรง กล่าวโดยสรุป กลุ่มตัวอย่างในการเป็นผู้ให้การสนับสนุนบทบาทผู้สูงอายุมีจำนวนทั้งสิ้น 8 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน ในกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ

1. ผู้สูงอายุ ใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็นภูมิหลังของผู้สูงอายุ บทบาทของผู้สูงอายุ ทั้งในระดับปัจเจก คือบทบาทในครอบครัว และในระดับชุมชน บทบาทในการทำงาน และปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาท ดังแนวคำถามต่อไปนี้

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ การศึกษา อาชีพทั้งในอดีต และปัจจุบัน รายได้ ลักษณะของครอบครัว

1.2 ภูมิหลังของผู้สูงอายุ

1.2.1 ประสบการณ์การทำงานจากอดีต-ปัจจุบัน

1.2.2 การนำความสามารถในการทำงานจากอดีตมาใช้ในการทำหน้าที่ในปัจจุบัน

1.3 บทบาทของผู้สูงอายุ

1.3.1 บทบาทในครอบครัวของผู้สูงอายุ ได้แก่ กิจวัตรประจำวัน ภาระหน้าที่ภายในบ้าน งานอดิเรก สถานภาพในครอบครัว การดูแลเอาใจใส่คู่สมรส บุตรหลานและคนในครอบครัว การช่วยเหลือครอบครัวในด้านเศรษฐกิจ งานภายในบ้าน การให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษา เป็นต้น

1.3.2 บทบาทในชุมชน ได้แก่ ลักษณะงานที่ทำ บทบาทในการทำงาน การจัดโครงสร้างขององค์กรและการทำงาน ความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน บุคคลหรือองค์กรที่ให้การสนับสนุน

1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทผู้สูงอายุ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ภาวะสุขภาพ ครอบครัว บุคคลหรือองค์กรที่ให้การสนับสนุน ความคาดหวังที่มีต่อบทบาท

2. ผู้ให้การสนับสนุนแก่ผู้สูงอายุ โดยแยกคำถามผู้ให้การสนับสนุนในประเภทต่างๆโดยใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

2.1 ประเภทครอบครัวมีส่วนสนับสนุนผู้สูงอายุในด้านใด ดังต่อไปนี้

2.1.1 การสนับสนุนในด้านสุขภาพ และร่างกาย

2.1.2 การสนับสนุนทางด้านจิตใจ

2.1.3 การสนับสนุนทางด้านรายได้

2.1.4 การสนับสนุนทางด้านข้อมูลข่าวสาร

2.1.5 การสนับสนุนทางด้านกรมีบทบาทของผู้สูงอายุ

2.2 กลุ่มวิชาชีพ ผู้นำในองค์กรชุมชน บุคคลที่ร่วมทำงานกันกับผู้สูงอายุ มีส่วนสนับสนุนบทบาท และกิจกรรมของผู้สูงอายุในด้านใด ดังต่อไปนี้

2.2.1 การสนับสนุนด้านเงินทุน

2.2.2 การสนับสนุนด้านสิ่งของ

2.2.3 การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร ความรู้

2.2.4 การสนับสนุนด้านการช่วยเหลือแรงงาน

2.2.5 การสนับสนุนด้านสุขภาพ ร่างกาย และจิตใจผู้สูงอายุ

2.2.6 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทของผู้สูงอายุในชุมชน

รวมถึงการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ลักษณะการสัมภาษณ์จะออกมาในรูปแบบของการสนทนาเชิงแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น ข้อมูล และประสบการณ์ ซึ่งจะเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์และบุคคล ผู้ศึกษาจะใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการดังกล่าวเมื่อผู้ให้ข้อมูลไม่สะดวกที่จะสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ

นอกจากการสัมภาษณ์แล้ว ผู้ศึกษาจะใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปด้วกับการสัมภาษณ์ การสังเกตจะสังเกตจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การสังเกตจากพฤติกรรมของผู้ให้สัมภาษณ์ สังเกตจากบุคคลที่อยู่รอบๆผู้ให้สัมภาษณ์ เช่นบุตรหลานญาติพี่น้อง เพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเหล่านั้นกับผู้สูงอายุ เป็นต้น

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษา ผู้ศึกษาทำการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกและจัดหมวดหมู่ โดยใช้แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์กรณีศึกษา การนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนา ด้วยการนำมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยใช้หลักตรรกะมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าว